

Ethiektafels bij de Nationale Politie

AI-toepassingen in het politiewerk onderscheiden zich van fysieke instrumenten als het dienstpistool en de wapenstok door hun vaak onzichtbare, veranderlijke en complexe karakter. Klassiek – achteraf – toezicht op de effecten van deze toepassingen is dan niet meer voldoende om als organisatie publieke verantwoording af te leggen.

Vanwege de complexiteit en het zelflerend vermogen van AI moet al tijdens de ontwikkeling van een nieuwe tool, dus voorafgaand aan het gebruik, verantwoording worden afgelegd. Op die manier kunnen onvoorziene en ongewenste effecten zoveel mogelijk worden voorkomen, waaronder schendingen van grond- en mensenrechten als bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Dit betekent dat de politie in een zeer vroeg stadium technische, ethische, juridische en sociale afwegingen moet maken over de (on)wenselijkheid van een nieuwe AI-toepassing. In dit artikel beschrijven wij hoe de Nederlandse politie dit heeft georganiseerd met de inrichting van ethiektafels.

Ethiektafels

AI en algoritmes spelen een steeds grotere rol in politiewerk, van het werk op straat, opsporing en recherche tot intelligence (Landman, 2023; Schuilenburg & Soudijn, 2023; Schuilenburg, 2025). Het kan hierbij gaan om complexe toepassingen die zelfstandig leren en criminele fenomenen of patronen herkennen die voorheen verborgen bleven. Op die manier kunnen dreigingen worden ingeschat of kan AI worden gebruikt voor gezichts- en spraakherkenning van personen.

Aan beloften hierbij geen gebrek: AI zal tot meer veiligheid en efficiëntie leiden. Tegelijk zijn er zorgen over de consequenties van de inzet van AI-toepassingen voor andere

publieke waarden, waaronder non-discriminatie en het recht op privacy (Wessels, 2023; WARP, 2025). Om de spanningen tussen publieke waarden in een vroegtijdig stadium te identificeren, heeft de politie een nieuwe infrastructuur ingericht om de inzet van een AI-toepassing beter te kunnen verantwoorden. De politie werkt hiervoor met ethiektafels, een werkwijze die helpt om al tijdens de ontwikkeling van nieuwe technologie stil te staan bij het verantwoord gebruik ervan, inclusief de controle en toezicht hierop.

Voor dit artikel zijn tussen oktober 2024 en oktober 2025 vier ethiektafels onderzocht. Iedere tafel nam gemiddeld vier uur in beslag. Achtereenvolgens ging het om het gebruik van een hologram, taalmodel (Large Language Model), protective monitoring-toepassing en realtime gezichtsherkenning. In het onderzoek is bestudeerd hoe de deelnemers de ethiektafels ervaren, wat de sterke punten ervan zijn en waar de belangrijkste aandachtspunten zitten. Dit is gedaan aan de hand van observaties van de ethiektafels, interviews met 32 deelnemers van de ethiektafels en een focusgroep met de organisatoren van de ethiektafels. Bij de selectie van de respondenten voor de interviews is gezorgd voor een spreiding van de verschillende rollen en perspectieven die aan de ethiektafels deelnamen, waaronder agenten, teamleiders, burgers en technische experts.

De resultaten van dit onderzoek worden besproken aan de hand van drie thema's die

Over de auteurs

Martijn Wessels is als onderzoeker verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en aan TNO.

Marc Schuilenburg is hoogleraar Digital Surveillance aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

de kwaliteit en uitkomsten van de ethiektafels kunnen beïnvloeden: (1) representatie en inclusie, (2) toegankelijkheid en (3) invloed. Tot slot doen we drie aanbevelingen om de ethiektafels en verantwoorde ontwikkeling van AI-technologie beter te borgen binnen de politie.

Representatie en inclusie

Representatie en inclusie gaan over de mate waarin de deelnemers zich gehoord en betrokken voelen tijdens een ethiektafel. Vrijuit kunnen spreken en een goede afspiegeling van het aantal betrokken partijen zijn hierbij van belang. Afhankelijk van de casus worden technisch specialisten, politieagenten, burgers, wetenschappers en ondernemers uitgenodigd om hun verschillende zienswijzen op de technologie in te brengen. De deelnemers aan de ethiektafels waren over het algemeen positief over de aanwezige kennis, ervaringen en perspectieven. Een ethisch expert vertelt: “Ik was echt verbaasd over wie er allemaal aan tafel zat. Vond ik echt heel leuk. [...] Iedereen leek erg geëngageerd en wilde er ook wel graag over praten.” Ook onder politieagenten wordt positief gereageerd op de brede vertegenwoordiging, onder meer vanuit verschillende onderdelen van de politieorganisatie: “Sowieso vind ik het altijd interessant om mensen vanuit alle lagen van de politie – maar ook uit alle windstreken van het land – bij elkaar te zetten. Dat doen we eigenlijk te weinig.”

Maar de deelnemers aan de ethiektafels hadden ook een aantal bedenkingen. Hoewel er sprake was van een brede vertegenwoordiging, betekende dit niet automatisch dat ook de groepen die het meest geraakt worden door de

Geleerde lessen en nieuwe uitdagingen op het gebied van digitalisering en AI

technologie naar verhouding aanwezig waren. De ethiektafels streven naar een brede spreiding van verschillende perspectieven, maar daarbij wordt nog niet in acht genomen of deze spreiding ook een representatieve afspiegeling is van de samenleving en de politieorganisatie. In de interviews kwam dit meerdere keren terug, zo vertelt een agent: “Wat mij opviel was dat ik een van de weinige mensen echt uit het blauw was. En ik denk dat daar de meest kwetsbare groep zit, in de basisteams.”

Ook vinden de deelnemers het moeilijk om te spreken namens de groep die zij vertegenwoordigen. Het volgende citaat van een politieagent is hiervoor illustratief: “Het is eigenlijk een te kleine groep. Je gaat een eigen mening, die voor de hele organisatie van 65.000 mensen geldt, met elkaar vormen met twintig mensen. Als dat twintig mensen zijn die alles kunnen overzien, dan is het goed. Alleen dat waag ik te betwijfelen.”

Tot slot was het voor buitenstaanders van de politie niet altijd vanzelfsprekend om deel

¹ ELSA staat voor Ethical, Legal and Societal Aspects.

Ethiektafels

Ethiektafels zijn een vorm van begeleidingsethiek (Tijink & Verbeek, 2023). Bij nieuwe digitale of AI-toepassingen nodigt de politie hiervoor relevante partijen – bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties, wetenschap – uit om gezamenlijk publieke waarden in kaart te brengen en democratische afwegingen te maken waar dilemma's optreden bij de mogelijke toepassing ervan. Dit wordt de ELSA-methodiek genoemd en deze bestaat uit een aantal vaste stappen.¹ Eerst wordt een presentatie van

de toepassing en de context gegeven door een domein-expert van de politie om daarna de potentiële positieve en negatieve effecten in kaart te brengen en te prioriteren. Deze effecten worden vervolgens vertaald naar publieke waarden waarbij concrete handelingsopties worden geformuleerd, waaronder technologische toepassingen, opstellen van nieuw beleid of het inrichten van betere wettelijke waarborgen.

Voorafgaand aan het gebruik van een nieuwe tool moet verantwoording worden afgelegd

te nemen aan de discussies. Hoewel door de organisatoren werd benadrukt om actief deel te nemen en je inzichten te delen, vonden deelnemers dat niet altijd gepast. Een ondernemer gaf bijvoorbeeld aan dat het lastig was om bij te dragen aan discussies over de interne waarden van de politie rondom het gebruik van een nieuwe technologie: “Daarvoor had je geen externen erbij hoeven te hebben, want dat ging heel erg over de interne waarden en normen van politie. [...] Ik vind dat op persoonlijk niveau wel interessant om te horen, maar ik had daarbij geen toegevoegde waarde.”

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid heeft betrekking op de mate waarin de deelnemers voldoende informatie en tijd hebben om goed deel te kunnen nemen aan de discussies. Uit de interviews kwamen hierbij twee uitdagingen naar voren.

Allereerst geven de deelnemers aan dat zij niet altijd voldoende tijd en ruimte ervaren om alle aspecten van de nieuwe technologie eigen te maken – voorafgaand aan en tijdens een ethiektafel. Afhankelijk van de achtergrond van de deelnemers ontbrak het in een aantal gevallen aan voldoende informatie over de toepassing, de politieorganisatie of de specifieke politietaak waarvoor de toepassing wordt gebruikt. Zo miste een technisch expert kennis over het politiewerk: “Ik had op gegeven moment zoiets van: oh, ik kan hierover echt niet meer iets nuttigs zeggen. En dat is natuurlijk ook niet mijn doel, want daar was ik ook helemaal niet voor. Maar je merkt dat als de discussie een bepaalde afslag neemt, alleen de specialisten dan nog met elkaar praten.”

Daarnaast wordt de tijdsduur van de ethiektafels als een belangrijke beperking ervaren om de technologie voldoende te doorgronden en te bediscussiëren. Een deelnemer vertelt: “Ja, er gebeurt een heleboel en je komt allemaal mensen in verschillende rollen tegen, dus er komt veel informatie op je af. Vaak moet dat toch ook wel even landen.” Door de korte tijd die de ethiektafels in beslag nemen, is er beperkte ruimte om afwegingen en spanningen tussen publieke waarden in kaart te brengen. Een politieagent zegt hierover: “Er was niet genoeg tijd om diepte-discussies te hebben [...] dat je zegt van: We hebben nu drie waarden, we gaan de diepte in en we gaan deze tegenover elkaar zetten. Daar was deze sessie te kort voor. Te veel onderwerpen en te weinig tijd.”

Invloed

Voor een verantwoorde inzet van technologie is de mate van invloed van belang van de deelnemers. Zo moeten – idealiter – de argumenten en afwegingen tussen de publieke waarden de verdere ontwikkeling en keuzes rond een politietechnologie beïnvloeden.

Uit het onderzoek blijkt echter dat de deelnemers geen duidelijk beeld hebben of, hoe, door wie, en wanneer aan de uitkomsten opvolging wordt gegeven door de politie. Deelnemers geven aan dat zij de ethiektafels vooral zien als een brainstorm, zonder dat er daadwerkelijke consequenties aan worden verbonden: “Het punt maken was niet het probleem. De opvolging daarvan is waar mijn twijfels liggen.”

Het onderzoek laat ook een spanning zien tussen de timing van de ethiektafels in de ontwikkelfase enerzijds en de ervaren mate van invloed door de deelnemers anderzijds. Voor een optimale discussie kan het nuttig zijn om de politietechnologie goed doordacht en verregaand ontwikkeld te hebben, zodat hierop vervolgens kan worden gereflecteerd door de deelnemers. Anders bestaat de kans dat er geen goed beeld kan worden gevormd van de inzet van de technologie en de consequenties ervan in de praktijk. Maar hierdoor treedt ook het risico op dat wanneer technologie al zover is ontwikkeld, er geen ruimte meer is voor beïnvloeding door de deelnemers.

Wat is hiervan geleerd?

In *Stevig staan in deze tijd* stelt de politie (2025) dat de digitalisering van het politiewerk op een ethisch verantwoorde en transparante manier moet gebeuren. Een nieuw instrument hiervoor zijn ethiektafels. De uitkomsten van het onderzoek laten zien dat de ethiektafels door de deelnemers positief worden ervaren. Toch komen ook knelpunten naar voren. Zo is niet iedereen die geraakt wordt door de technologie goed vertegenwoordigd, ontbreekt het vaak aan voldoende tijd of informatie over de betreffende politietechnologie, en ervaren deelnemers niet altijd dat hun inbreng invloed heeft op uiteindelijke beslissingen. Op basis van de resultaten kan worden gesteld dat de tafels een goede stap zijn richting een ethisch verantwoorde manier van omgaan met digitalisering en AI in het politiewerk, maar dat vervolgstappen noodzakelijk zijn. Op basis van de onderzoeksresultaten doen wij drie aanbevelingen.

Er zijn **zorgen** over de **consequenties** van de inzet van **AI-toepassingen** voor andere publieke waarden

1. Allereerst moet worden verkend hoe de benadering van de ethiektafels beter kan worden geborgd binnen de politieorganisatie. Deelname aan de ethiektafels gebeurt nu op vrijwillige basis, waardoor niet alle nieuwe politietechnologieën op een systematische manier worden beoordeeld. Meer aandacht is hierbij nodig voor het betrekken van verschillende perspectieven, zodat de uitkomsten ervan ook representatiever worden. Hiervoor is een structurele inrichting van de ethiektafels binnen de politieorganisatie noodzakelijk, met een bijbehorende standaard-werkwijze.
2. Daarbij, en dat is de tweede aanbeveling, moet worden beslist welke mate van invloed wenselijk is van de uitkomsten van de ethiektafels op verdere technologieontwikkeling binnen de politie. Vrijblijvende opvolging van de uitkomsten en adviezen van de ethiektafels staat een verantwoorde inzet van AI in de weg.
3. De derde aanbeveling is dat verder moet worden nagedacht hoe in de gehele levenscyclus van een AI-toepassing voortdurend controle en toezicht kan worden gehouden. AI-toepassingen wijken af van klassieke politie-instrumenten door hun non-lineaire karakter. Daarom is een doorlopende beschouwing van AI-toepassingen noodzakelijk, iets wat vraagt om nieuwe aanpakken en doorontwikkeling van bestaande methodieken – zoals de ethiektafels – waarbij uiteenlopende vormen van kennis, ervaringen en perspectieven binnen en buiten de politie mee worden genomen. Evalueren is namelijk meer dan alleen een technisch vraagstuk en begint niet wanneer een AI-toepassing al in de politiepraktijk wordt ingezet.

Literatuur

- Landman, W. (2023). *Politiewerk aan de horizon. Technologie, criminaliteit en de toekomst van politiewerk*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Politie (2025). *Stevig staan in deze tijd: Strategische agenda politie 2025-2030*. Den Haag.
- Schuilenburg, M. (2025, 2nd edition). *Making Surveillance Public: Why You Should Be More Woke about AI and Algorithms*. The Hague: Boom.
- Schuilenburg, M. & Soudijn, M. (2023). Big Data Policing: The Use of Big Data and Algorithms by the Netherlands Police. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 17, paad061.
- Tijink, D. & Verbeek, P.P. (2023). *De techniek staat voor iets: Samen richting geven aan techniek en samenleving*. Amsterdam: Boom.
- WARP (2025). *Navigeren in niemandsland: Zeven urgente uitdagingen rondom digitalisering en AI in politiewerk*. Den Haag.
- Wessels, M. (2023). Accountability of Algorithmic Policing: Eight Sociotechnical Challenges. *Policing and Society*, 34(3), 124–138.